

ВЕРБАЛЬНІ КОНФЛІКТИ В СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті здійснюється історико-мовознавчий аналіз досліджень вербальних конфліктів у контексті розвитку лінгвістики та з огляду на сучасні лінгвоконфліктологічні розвідки. Особлива увага приділяється термінологічним та методологічним проблемам вербальних конфліктів із виразним персоніологічним спрямуванням.

Ключові слова: вербальний конфлікт, лінгвоконфліктологія, термін, історія мовознавства, мовленнєва агресія, аргументація, інвектива.

В статье осуществляется историко-лингвистический анализ исследований вербальных конфликтов в контексте развития языкознания с учетом современных лингвоконфликтологических работ. Особое внимание уделено терминологическим и методологическим проблемам вербальных конфликтов с ярко выраженным персоніологическим акцентом.

Ключевые слова: вербальный конфликт, лингвоконфликтология, термин, история языкознания, речевое агрессия, аргументация, инвектива.

The article carries out historic and linguistic analysis of studying verbal conflicts in the context of developing linguistics taking into account modern linguo-conflictological research. Special attention is paid to terminological and methodological problems of verbal conflicts with strong personological emphasis.

Key words: verbal conflict, linguo-conflictology, a term, History of Linguistics, speech aggression, argumentation, an invective.

Поняття конфлікту належить як пересічній свідомості, так і науковим теоріям, у яких наділяється специфічним значенням [9]. Походячи від лат. *conflictus*, слово "конфлікт", майже не змінюючись графічно, входить до інших європейських мов (англ. *conflict*, нім. *Konflikt*, рос. *конфликт*, укр. *конфлікт*, фр. *conflict*) [14, с. 192–194]. Широке коло явищ, що позначаються словом "конфлікт" у пересічному мовленні, – від протистояння соціальних груп, спільнот, класів до службових чи подружніх суперечок – свідчить про наявність у його смислі значної кількості градуйованих і неградуйованих відтінків. Так, аналіз визначень конфлікту, поданих у різних сучасних англословних нефахових енциклопедичних виданнях, дозволяє стверджувати про їхню подібність: зазвичай зміст поняття "конфлікт" розкривається через значення: 1) стан відкритої, нерідко затяжної боротьби; або війна; 2) стан дисгармонії у відносинах між людьми, ідеями або інтересами; зіткнення протилежностей; 3) психічна боротьба, що виникає як результат одночасного функціонування взаємовиключних імпульсів, бажань або тенденцій; 4) протистояння характерів або сил у літературному чи драматургічному творі, головна опозиція, на якій будується сюжет [38]; 5) емоційне напруження (хвилювання, занепокоєння), що виникає через зіткнення протилежних імпульсів або через нездатність погодити, примирити внутрішні імпульси з реальністю чи моральними обмеженнями [38]. Загальний синонімічний ряд до

слова *conflict* має такий вигляд: *conflict* "конфлікт, суперечка", *contest* "суперництво (як дружні перегони, так і боротьба за досягнення цілей)", *combat* "єдиноборство (збройний конфлікт)", *fight* "боротьба (індивідуальне зіткнення суперників)", *affray* "скандал (публічне зіткнення)" [38]. Подальший опис контекстуального вживання членів цього синонімічного ряду [38] свідчить, що *conflict* використовують у випадку гострих розбіжностей, зіткнення інтересів або ідей і швидше підкреслює процес, ніж результат; *fight* "боротьба" – найбільш загальне слово на позначення будь-якої суперечки (*contest*), боротьби (*struggle*) або сварки (*quarrel*), що передбачає фізичне або рукопашне єдиноборство; *struggle* "боротьба" вимагає здійснення значних зусиль або твердих виявів фізичного чи духовного характеру (наприклад, "*struggle for peace*" "боротьба за мир", "*struggle for existence*" "боротьба за існування"); *contention* "суперечка, сварка" – зазвичай використовують у випадку вербальних суперечок, дискусій, диспутів; *contest* "суперництво" вживають на позначення боротьби – як дружньої, так і ворожої – за перемогу або перевагу в будь-якій справі. Як антоніми пропонують такі одиниці: *accord* "згода", *harmony* "гармонія", іноді – *consensus* "консенсус".

Аналіз розглянутих значень та синонімічних рядів наявно демонструє, що практично незмінним компонентом концепту КОНФЛІКТ у пересічній свідомості є зіткнення двох чи більше протиставлених начал. Зауважимо, що для опису меж проблемного поля конфліктних явищ цієї загальної ознаки недостатньо. Тому в гуманітарних науках (насамперед у психології та теорії комунікації) були спроби подати більш-менш універсальне визначення конфлікту. Так, конфлікт визначається як "важко розв'язувана суперечність, викликана гострими емоційними переживаннями" [2, с. 161]; "найбільш гострий спосіб вирішення значущих суперечностей, які виникають у процесі взаємодії, що полягає в протидії суб'єктів конфлікту, і супроводжується негативними емоціями" [1, с. 8]; "актуалізована суперечність, тобто втілені у взаємодії конфронтативні цінності, установки, мотиви, що повинні обов'язково бути втілені в зіткнення дій" [35, с. 33]. Тобто автори більшості наявних соціально-психологічних визначень конфлікту розглядають *зіткнення*, що лежить у його основі (як синоніми можуть використовувати також одиниці *несумісність*, *невдача*, *розбіжності*, *боротьба* тощо). Від загального визначення деякі дослідники переходять до деталізації, формулюючи особливості *комунікативного* конфлікту як "певної неузгодженості між системою уявлень особистості та її знаннями про уявлення й поведінку інших учасників спілкування, між системами уявлень різних людей" [41, с. 212].

Історико-мовознавчий аналіз надає можливість зробити висновок про переважно імпліцитне уявлення більшості мовознавців про вербальні конфлікти до другої половини ХХ століття, ознаменованої у лінгвістиці становленням прагматичних концепцій мови. Винятком у цьому випадку є енергейтичні концепції В. фон Гумбольдта й О. О. Потебні, в яких проблему вербального конфлікту сформульовано у вигляді антиномії розуміння / нерозуміння. Водночас необхідно зауважити, що досліджуваний феномен був

у полі зору мовознавців (від простих згадувань про факти нерозуміння або негативних естимайцій мовлення співрозмовників до визнання мови тотальною причиною не лише порушень мовленнєвої взаємодії у крос-культурному аспекті, а й соматичних і психічних розладів). Вербальні конфлікти розглядалися й у рамках інших дисциплінарних підходів – у філософії (Л. Вітгенштейн, А. Н. Уайтхед, Г.-Г. Гадамер, Ю. Хабермас), у соціології та економічній теорії (М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі, Ф. М. Бородкін, М. М. Коряк, О. А. Єршов та ін.), у літературознавстві та естетиці (від Г.-Ф.-В. Гегеля до М. М. Бахтіна), у структурній антропології (К. Леві-Стросс) й особливо в соціальній психології (Н. В. Гришина, У. Мاستенбрук, Е. Берн та ін.), де конфлікт є однією з базових категорій інтеракції міжособистісного або когнітивного типу. З урахуванням різних підходів було визначено, що вербальні конфлікти є комплексними явищами, характерними предметно-об'єктним сферам усіх гуманітарних і суспільних наук, а тому під час осмислення вербальних конфліктів потрібно враховувати не лише мовні аспекти їхньої динаміки та функцій, а також їх соціальні, етнокультурні, психологічні сторони, однак із закономірною спрямованістю у бік лінгвістики.

У період "прагматичного повороту" засновником теорії мовленнєвих актів Дж. Остіном було запропоноване термінопозначення "перформативна невдача" для номінації явища зриву умов здійснення перформативних мовленнєвих актів, а також подана перша класифікація цього різновиду вербальних конфліктів, що може розглядатися як експлікація феномену конфліктного типу мовленнєвої взаємодії в мовознавстві. Пізніше вітчизняні та зарубіжні лінгвісти (Б. Ю. Городецький, Н. Д. Арутюнова, О. В. Падучева, В. З. Дем'янков, О. А. Романов, І. М. Кобозева, Л. П. Семененко, О. М. Мартинова, Дж. Сьорль, Т. ван Дейк, Дж. Ліч, Г. П. Грайс та ін.) вводили й інші терміни, які тлумачилися ширше порівняно з остінівським (комунікативні невдачі, комунікативні конфлікти) або охоплювали ще не опановані ділянки конфліктних комунікацій (мовний конфлікт як термін макросоціолінгвістики, мовні шуми та перешкоди як діахронічний підхід до проблеми розуміння/нерозуміння тексту). В англійській лінгвістичній літературі вживаються терміни *disputing* "дискутування" (Д. Бреннейс, Х. Коттхофф), *adversative episode* "зіткнення протилежностей" (А. Айзенберг, К. Гарві), *conflict talk* "конфліктне мовлення" (А. Гримшо), *dialogical asymmetry* "діалогічна асиметрія" (Г. Кноблаух), *verbal discord* "вербальний дисонанс" (Е. Крайнер), *oppositional argument* 'опозитивна суперечка' (Д. Шиффрін) [44, с. 225].

Крім того, на явища вербального конфлікту (без упровадження відповідної термінології) указували в рамках стилістики та культури мовлення (О. М. Гвоздев), теорії художніх стилів і мови художньої літератури (В. В. Виноградов, О. І. Єфимов), теорії та практики перекладу (К. І. Чуковський, Ю. О. Сорокін), комп'ютерної лінгвістики (О. А. Кибрик), з погляду естимайційних аспектів мови-мовлення (О. М. Вольф, Б. С. Шварцкопф), у методиці викладання іноземних мов тощо. До якого доцільно додати й ортологічні дослідження у психолінгвістиці, результатом яких стала слушна пропозиція окремо виділяти таку галузь

дослідження, як семіотична дефектологія [13; 26] (ляпсологія [39; 40; 42], Fehlerkunde [43], лінгвістична девіатологія [2, с. 7] і навіть такий "монстр", як "помилкологія"), у межах якої вивчалися б усі види мовних/мовленнєвих помилок на всіх фазах комунікативного акту. Усі ці роботи орієнтовані на актуальні завдання прикладних лінгвістичних розділів і, надаючи необхідний "негативний мовний матеріал" для побудови загальної теорії вербальних конфліктів, не можуть претендувати на їх повний і послідовний опис.

Між тим узагальнені дослідження вербальних конфліктів (без уведення відповідної термінології або з використанням вищеперерахованих термінів) побудовані на різних методологічних базах і можуть бути застосовані в обмеженій кількості випадків. Унаслідок цього утворилося ціле термінологічне угруповання на позначення різних типів вербальних конфліктів з тим чи іншим ступенем узагальненості терміна, проте не можна впевнено стверджувати, що хоча б один із запропонованих термінів був вдалим: через це нами використовується термін "вербальний конфлікт".

Аналіз конфліктогенності мовних одиниць і конструкцій у сучасному мовознавстві здійснюється за різними напрямками та з різних методологічних позицій, обраних як база дослідження. Так, М. Д. Голєв – лідер, засновник та ентузіаст школи лінгвоконфліктології (що групується навколо барнаульського неперіодичного збірника "*Юрислінгвістика*" із обов'язковим в усіх випусках розділом "*Лінгвоконфліктологія*") – трактує вербальні конфлікти як природний прояв двоїстої природи мови, як результат її антиномічного характеру, а тому неминучості множинної інтерпретації мовленнєвих утворень на основі відмінності "інтересів" комунікантів [20; 22; 37]. До обов'язкових компонентів фрейму "конфлікт" дослідник відносить такі, на його думку, обов'язкові компоненти, як учасники конфлікту; суперечності (у поглядах, інтересах, думках, оцінках, ціннісних орієнтаціях, цілях тощо) між комунікантами тощо [6; 7; 8]. "Загострений інтерес до проблем мовного конфлікту й гармонізації мовного спілкування виразився також у рамках нової галузі антропоцентричної лінгвістики – мовної конфліктології" [37, с. 5], хоча статистика захистів (за 20 останніх років – 1 докторська, 7 кандидатських у Росії та 4 кандидатські дисертації в Україні) з подібної тематики свідчить про те, що навряд це може вважатися "активізацією досліджень".

Так, загальним питанням лінгвоконфліктології присвячені праці В. С. Третьякової, а також її докторська дисертація [31; 32; 33], де авторка наголошує на інтердисциплінарності питання вербального конфлікту (під терміном "мовленнєвий конфлікт"), оскільки останній "входить до наукової парадигми філософії, соціології, психології, правознавства, педагогіки. Лінгвістичне дослідження даного поняття вимагає синкретизму наук, що становить основну тенденцію в комунікативній лінгвістиці й теорії комунікації" [33, с. 112], а тому слід виробити концепції, що придатні цілісно інтерпретувати накопичений різноманітний та неупорядкований матеріал.

У роботі О. А. Даниленка "Язык конфликта в трансформирующемся обществе: от конструирования истории – к формированию социокультурных

идентичностей" [11] уживається поняття "мова конфлікту" як об'єкт *соціологічного* дослідження та основна категорія "лінгвоконфліктологічної концепції та можливостей її реалізації під час соціологічного виміру конфліктного потенціалу соціокультурних ідентичностей в Україні" [11, с. 4].

Більшість праць у галузі лінгвоконфліктології присвячена прикладним завданням або локальним проблемам, пов'язаним із описом та інтерпретацією вербальних конфліктів. Наприклад, конфліктне використання власних імен детально розглянуто в статті Н. О. Бікейкіної "Конфліктне функціонування російських власних імен (юрислінгвістичний аспект) [3], авторка пояснює виникнення конфліктів у сфері функціонування власних імен їх антиномічністю та визначає основні дії, що викликають вербальний конфлікт і можуть стати предметом правничого розсуду, зокрема, надання, виправлення чи зміна імені, захист доброго імені, присвоєння чужого імені, переклад власного імені чи заміна його іншими засобами ідентифікації особи тощо; окремо розглядаються конфлікти, пов'язані з функціонуванням власного імені як товарного знака, як форми існування персональних даних і використання імені в процедурах, пов'язаних із авторським правом. Мовленнєвому жанру суперечки та його конфліктогенному потенціалу присвячена праця Н. Д. Голева та Н. Б. Лебедевої [7]. Дослідники визначають лінгвоконфліктологічний потенціал використання мови у різних сферах життєдіяльності – у політиці, молодіжній комунікації, медійному просторі (див. статті О. В. Кішиної, О. В. Саржиної, М. Г. Чабаненка, вміщені у збірнику "Юрислінгвістика-10" [37]). Мовна особистість як носій конфліктної потенції описана в статтях К. Ф. Сєдова [28; 29]. Конфліктогенності жаргу присвячена дисертація М. В. Мироненко [24].

Конфлікт норм у контексті лінгвоконфліктології став предметом дослідження О. С. Кара-Мурзи, проте авторку цікавить саме юрислінгвістичний аспект питання [18], і саме з позицій законодавчої та деонтологічної регуляції реклами, а під "конфліктом норм" розуміється суперечливість законодавчих вимог щодо мовної сторони рекламного тексту, і лише після цього – дискурсивні конвенції. Множинність інтерпретацій як чинник породження можливого конфлікту розглянуто у статті Л. Г. Кіма: "Будь-яке мовне вираження може спровокувати неавтономний конфлікт автора й адресата, причини виникнення й механізм розгортання якого обумовлені як об'єктивними, так і суб'єктивними факторами" [19, с. 136].

Значна кількість робіт присвячена проблемі мовної агресії та інвективності, як їх комунікативним так і правничим аспектам, зокрема дослідження В. І. Жельвіса (автор виділяє 27 функцій ненормативної лексики, серед яких є й конфліктна) [16; 17], О. М. Матвєєвої (місце інвективи в лінгвістичній експертизі) [23], З. К. Нагуар (типологічні аспекти функціонування оцінних слів у різносистемних мовах) [25], С. С. Єрмоленко (роль тоталітарної культури в активізації інвективного слововживання) [15], Б. Я. Шаріфулліна (правничі аспекти використання інвективи як підтвердження мовної агресії та мовного насильства) [36] та ін.

З різними завданнями та на різному мовному матеріалі (як з позицій мови, так і з позицій жанру) певні аспекти лінгвоконфліктології ставали предметом розгляду у нечисленних вітчизняних дисертаційних дослідженнях О. В. Дерпак [12] (науковий керівник – професор Ф. С. Бацевич), О. М. Галапчук [5] (науковий керівник – доцент М. О. Олікова), О. В. Фадєєвої [34] (науковий керівник – доцент Н. Ф. Гладуш), Л. Л. Славової [30] (науковий керівник – доцент А. Е. Левицький), та російських кандидатських дисертаціях О. В. Коряковцева [21], Ю. В. Вознесенської [4], І. І. Гулакової [10], а також єдиною на сьогодні докторською дисертацією російської дослідниці В. С. Третьякової [31].

Література

1. Анцупов А. Я. Конфликтология : учеб. для вузов / А. Я. Анцупов, А. И. Шипилов. – М. : ЮНИТИ, 2000. – 551 с.
2. Бацевич Ф. С. Теоретические аспекты коммуникативной девиатологии (на материале русского языка) / Ф. С. Бацевич // Русский язык : исторические судьбы и современность : междунар. конгресс исследователей русского языка. – М., 2001. – С. 7.
3. Бикейкина Н. А. Конфликтное функционирование русских имен собственных (юрислингвистический аспект) / Н. А. Бикейкина // Вестн. Томск. ун-та. – 2010. – № 339, октябрь. – С. 7–10.
4. Вознесенская Ю. В. Речевые стратегии конфликта в немецкой политической коммуникации : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / Вознесенская Ю. В. – СПб., 2010. – 185 с.
5. Галапчук О. М. Вікова диференціація стратегій і тактик дискурсу в сучасній англійській мові : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / О. М. Галапчук. – Харків, 2000. – 16 с.
6. Голев Н. Д. "Герой капиталистического труда" – оскорбительно ли это звание? (о двух стратегиях прагматического анализа текста как объекта юрислингвистической экспертизы) / Н. Д. Голев // Юрислингвистика – 1 : Проблемы и перспективы : межвуз. сб. науч. тр. / [под ред. Н. Д. Голева]. – Барнаул : Изд-во Алтайского ун-та, 1999. – С. 122–138.
7. Голев Н. Д. Речевой жанр ссоры и конфликтные сценарии (на материале рассказов В. М. Шукшина) / Н. Д. Голев, Н. Б. Лебедева // Юрислингвистика – 2 : Русский язык в его естественном и юридическом бытии : межвуз. сб. науч. тр. / [под ред. Н. Д. Голева]. – Барнаул : Изд-во Алт. ун-та, 2000. – С. 179–195.
8. Голев Н. Д. Юридический аспект языка в лингвистическом освещении / Н. Д. Голев // Юрислингвистика – 1 : Проблемы и перспективы : межвуз. сб. науч. тр. / [под ред. Н. Д. Голева]. – Барнаул : Изд-во Алт. ун-та, 1999. – С. 11–58.
9. Гришина Н. В. Психология конфликта / Н. В. Гришина. – [2-е изд.]. – СПб. : Питер, 2008. – 544 с. – (Сер. "Мастера психологии").
10. Гулакова И. И. Коммуникативные стратегии и тактики речевого поведения в конфликтной ситуации общения : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 "Русский язык"; 10.02.19 "Теория языка" / Гулакова И. И. – Орел, 2004. – 154 с.
11. Даниленко О. А. Язык конфликта в трансформирующемся обществе : от конструирования истории – к формированию социокультурных идентичностей / О. А. Даниленко. – Вильнюс : ЕГУ, 2007. – 404 с.
12. Дерпак О. В. Конфронтативні мовленнєві жанри: комунікативно-прагматичний та мовний аспекти (на матеріалі української, англійської та польської мов) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.15 "Загальне мовознавство" / О. В. Дерпак ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2005. – 16 с.
13. Эйгер Г. В. Механизм контроля языковой правильности высказывания / Г. В. Эйгер. – Х. : Основа, 1990. – 184 с.
14. Ермолаева Е. Н. "Конфликт": к проблеме языкового представления концепта в современном английском языке / Е. Н. Ермолаева // Сб. тр. молодых ученых Кемеровского гос. ун-та, посвященный 60-летию Кемеровской области : в 2 т. – Кемерово, 2002. – Т. 1. – С. 192–194.
15. Ермоленко С. С. Язык тоталитаризма и тоталитаризм языка / С. С. Ермоленко // Мова тоталітарного суспільства. – Київ : б. и., 1995. – С. 7–14.

16. Жельвис В. И. Грубость: проблема классификации лексики / В. И. Жельвис // Фразеологизм и слово в национально-культурном дискурсе (лингвистический и лингво-методический аспект) : междунар. науч.-практ. конф., посвященная юбилею д. ф. н., проф. А. М. Мелерович. – М. ; Кострома, 2008. – С. 71–76.
17. Жельвис В. И. Поле брани: Сквернословие как социальная проблема в языках и культурах мира / В. И. Жельвис. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Ладомир, 2001. – 349 с.
18. Кара-Мурза Е. С. Конфликт норм как объект русистики и лингвоконфликтологии (на материале рекламных текстов) [Электронный ресурс] / Е. С. Кара-Мурза. – Режим доступа : http://konference.siberia-expert.com/publ/doklad_s_obsuzhdeniem_na_sajte/kara_murza_e_s/2-1-0-75.
19. Ким Л. Г. Множественность интерпретации как конфликтопровоцирующий фактор (на материале одного объявления) / Л. Г. Ким // Юрислингвистика – 8. – Барнаул : АГУ, 2009 – С. 181–189.
20. Конфликтология в лингвистическом и культурологическом аспектах : сб. науч. ст. / Федеральное агентство по культуре и кинематографии ; Федеральное гос. образовательное учреждение высш. проф. образования "Самарская гос. акад. культуры и искусств" ; [науч. ред.: Е. В. Вохрышева]. – Самара : Самарская гос. акад. культуры и искусств, 2006. – 148 с.
21. Коряковцев О. В. Инвективность как функционально-семантическая категория русского языка : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 "Русский язык" / Коряковцев О. В. – Кемерово, 2009. – 179 с.
22. Лингвистическая конфликтология и проблема инвективности : [список публ.] [Электронный ресурс] // Юрислингвистика – 5: Юридические аспекты языка и лингвистические аспекты права : сб. ст. – Барнаул, 2004. – Режим доступа : <http://irbis.asu.ru/mmc/juris5/r3.ru.shtml>.
23. Матвеева О. Н. К вопросу о юридикации конфликтного текста / О. Н. Матвеева // Юрислингвистика – 5: Юридические аспекты языка и лингвистические аспекты права : межвуз. сб. науч. ст. – Барнаул : Изд-во АГУ, 2004. – С. 89–101.
24. Мироненко М. В. Шутник как коммуникативная личность : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.19 "Теория языка" / Мироненко М. В. – Волгоград, 2005. – 187 с.
25. Нагуар З. К. Типология инвективной лексики в разносистемных языках: На материале русского, немецкого и адыгейского языков : дисс. ... канд. филол. наук / Нагуар З. К. – Майкоп, 2004. – 152 с.
26. Никитин М. В. Членение семиотического акта и задачи семиотической дефектологии / М. В. Никитин // Проблемы обучения иностранным языкам. – Владимир, 1962. – Т. 1. – Ч. 4. – С. 137–153.
27. Психологический словарь / [под ред. В. В. Давыдова, А. В. Запорожца и др.]. – М. : Педагогика, 1983. – 378 с.
28. Седов К. Ф. Типы языковых личностей и стратегии речевого поведения (о риторике бытового конфликта) / К. Ф. Седов // Вопросы стилистики: Язык и человек. – Саратов : Изд-во СГУ, 1996. – Вып. 26. – С. 8–14.
29. Седов К. Ф. Языковая личность в аспекте лингвистической конфликтологии [Электронный ресурс] / К. Ф. Седов // Диалог. – 2002 : междунар. конф. – М., 2002. – Режим доступа : <http://www.dialog-21.ru/materials/archive.asp?id=7379&y=2002&vol=6077>.
30. Славова Л. Л. Типология комунікативних невдач (на матеріалі сучасного англійського мовлення) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / Л. Л. Славова. – К., 2000. – 15 с.
31. Третьякова В. С. Речевой конфликт и гармонизация общения : дисс. ... д-ра филол. наук / Третьякова В. С. – Екатеринбург, 2003. – 301 с.
32. Третьякова В. С. Конфликт глазами лингвиста / В. С. Третьякова // Юрислингвистика – 2: Русский язык в его естественном и юридическом бытии. – Барнаул, 2000. – С. 127–140.
33. Третьякова В. С. Речевой конфликт и аспекты его изучения / В. С. Третьякова // Юрислингвистика – 5: Юридические аспекты языка и лингвистические аспекты права. – Барнаул, 2004. – С. 112–120.
34. Фадеева О. В. Стратегії й тактики конфліктного дискурсу (на матеріалі сучасної англійської мови) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / О. В. Фадеева. – К. : КНЛУ, 2000. – 18 с.
35. Хасан Б. И. Конструктивная психология конфликта / Б. И. Хасан. – СПб. : Питер, 2003. – 250 с.
36. Шарифуллин Б. Я. Языковая агрессия и языковое насилие в свете юрислингвистики: проблемы инвективы / Б. Я. Шарифуллин // Юрислингвистика–5. – Барнаул, 2004. – С. 120–126.
37. Юрислингвистика – 10: Лингвоконфликтология и юриспруденция. – Барнаул ; Кемерово, 2009. – 454 с.

38. *Compton's Interactive Encyclopaedia* [Electronic source]. – Deluxe edition [Online] 1998. – Eldorado, CA : The Learning Co. (P. O. Box 629000, Eldorado Hills, CA 95762); 1–800–227–5609. – Access mode : <http://www.learningco.com>.
39. *Deren B.* Kompetencja językowa studentów w swietle analiz lapsologicznych / B. Deren // *Zeszyty nauk Filologia ros.* – Opole : Uniw. Opolskiego. – 1994. – № 33 – P. 145–153.
40. *Doca G.* Analyse psycholinguistique des erreurs faites lors de l'apprentissage d'une langue étrangère / G. Doca. – Paris ; Bucarest, 1981. – 250 p.
41. *Heider F.* The Psychology of Interpersonal Relations / F. Heider. – N. Y., 1989. – 212 p.
42. *Jamet C.* Contrastivité et enseignement du français langue étrangère en France : Approche anthropo-didactique [Online] / C. Jamet // Available: [http://theses.univ-lyon2.fr/Theses/2000/cjamet/\(2000\)](http://theses.univ-lyon2.fr/Theses/2000/cjamet/(2000)).
43. *Michiels B.* Die Rolle der Niederländisch Kenntnisse bei französischsprachigen Lernern von Deutsch als L3. Eine empirische Untersuchung [Electronic source] / B. Michiels // *Zeitschrift für Interkulturellen Fremdsprachenunterricht.* – 3(3). – 1999. – Access mode : http://www.spz.tu-darmstadt.de/projekt_ejournal/jg_03_3/beitrag.
44. *Muntigl P., Turnbull W.* Conversational structure and facework in arguing / P. Muntigl, W. Turnbull // *Journal of pragmatics.* – 1998. – № 29. – P. 225–256.

References

1. *Antsupov A. Ya.* Konfliktologia : ucheb. dlya vuzov / A. Ya. Antsupov, A. I. Shipilov. – M. : UNITI, 2000. – 551 p.
2. *Batseyevch F. S.* Teoreticheskie aspekty komunikativnoi deviatologii (na materiale russkogo yazyka) / F. S. Batseyevch // *Russkii yazyk: istoricheskie sudby i sovremennost'* : Mezhdunar. kongress issledovateley russkogo yazyka. – M., 2001. – P. 7.
3. *Bikejkina N. A.* Konfliktnoye funktsionirovaniye russkikh imen sobstvennykh (yurislingvisticheskij aspekt) / N. A. Bikejkina // *Vestn. Tomsk. un-ta.* – 2010. – № 339, oktyabr'. – P. 7–10.
4. *Voznesenskaya Yu. V.* Rechevye strategii konflikta v nemetskoj politicheskoy komunikatsii : diss. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.04 "Germanskije yazyki" / Yu. V. Voznesenskaya. – SPb., 2010. – 185 p.
5. *Galapchuk O. M.* Vikova diferentsiatsiya strategiy i taktik dyskursu v suchasnyy anglijskii movi : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.04 "Hermansk'i movy" / O. M. Galapchuk. – Kharkiv, 2000. – 16 p.
6. *Golev N. D.* "Geroi kapitalisticheskogo truda" – oskorbitel'no li eto zvanie? (o dvukh strategiyakh pragmaticheskogo analiza teksta kak ob'yekta yurislingvisticheskoi ekspertizy) / N. D. Golev // *Yurislingvistika – 1: Problemy i perspektivy: mezhvuz. sb. nauch. tr.* / [pod red. N. D. Goleva]. – Barnaul : Izd-vo Alt. un-ta, 1999. – P. 122–138.
7. *Golev N. D.* Rechevoj zhanr ssory i konfliktnye stsenarii (na materiale rasskazov V. M. Shukshyna) / N. D. Golev, N. B. Lebedeva // *Yurislingvistika – 2: Russkii yazyk v yego yestestvennom i yuridicheskom bytii : mezhvuz. sb. nauch. tr.* / [pod red. N. D. Goleva]. – Barnaul : Izd-vo Alt. un-ta, 2000. – P. 179–195.
8. *Golev N. D.* Yuridicheskii aspekt yazyka v lingvisticheskom osvshchenii / N. D. Golev // *Yurislingvistika – 1: Problemy i perspektivy: mezhvuz. sb. nauch. tr.* / [pod red. N. D. Goleva]. – Barnaul : Izd-vo Alt. un-ta, 1999. – P. 11–58.
9. *Grishyna N. V.* Psikhologiya konflikta / N. V. Grishyna. – [2-e izd.]. – SPb. : Piter, 2008. – 544 p. – (Ser. "Mastera psikhologii").
10. *Gulakova I. I.* Kommunikativnye strategii i taktiki rechevogo povedeniya v konfliktnoi situatsii obshcheniya : diss. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 "Russkii yazyk"; 10.02.19 "Teoriya yazyka" / I. I. Gulakova. – Orel, 2004. – 154 p.
11. *Danilenko O. A.* Yazyk konflikta v transformiruyushchemsya obshchestve: ot konstruirovaniya istorii – k formirovaniyu sotsiokul'turnykh identichnosti / O. A. Danilenko. – Vil'nyus : EGU, 2007. – 404 p.
12. *Derpak O. V.* Konfrontatyvni movlennevi zhanry: komunikativno-pragmatychnyi ta movnyi aspekty (na materialy ukrajin's'koyi, anglijs'koyi ta pol's'koyi mov) : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.15 "Zahalne movoznavstvo" / O. V. Derpak ; Kyiv. nac. un-t im. T. Shevchenka. – K., 2005. – 16 p.
13. *Eiger G. V.* Mekhanizm kontrolya yazykovoi pravil'nosti vyskazyvaniya / G. V. Eiger. – Kh. : Osnova, 1990. – 184 p.

14. Ermolaeva E. N. "Konflikt": k probleme yazykovogo predstavleniya kontsepta v sovremennom angliyskom yazyke / E. N. Ermolaeva // Sb. tr. molodykh uchennykh Kemerovskogo gos. un-ta, posvyashchyonnoi 60-letiyu Kemerovskoi oblasti : v 2 t. – Kemerovo, 2002. – T. 1. – P. 192–194.
15. Ermolenko S. S. Yazyk totalitarizma i totalitarizm yazyka / S. S. Ermolenko // Mova totalitarnogo suspil'stva. – K. : b. i., 1995. – P. 7–14.
16. Zhel'vis V. I. Grubost': problema klassifikatsii leksiki / V. I. Zhel'vis // Frazeologizm i slovo v natsional'no-kulturnom diskurse (lingvistichekii i lingvo-metodicheskiy aspekt) : mezhdunar. nauch.-prakt. konf., posvyashchyonnaya yubileyu d. f. n., prof. A. M. Melerovich. – M.; Kostroma, 2008. – P. 71–76.
17. Zhel'vis V. I. Pole brani: Skvernoslovie kak sotsialnaya problema v yazykakh i kul'turakh mira / V. I. Zhel'vis. – 2-e izd., pererab. i dop. – M.: Ladimir, 2001. – 349 p.
18. Kara-Murza E. S. Konflikt norm kak objekt rusistiki i lingvokonfliktologii (na materiale reklamnykh tekstov) [Elektronnyy resurs] / E. S. Kara-Murza. – Rezhym dostupa: http://konferenc.siberia-expert.com/publ/doklad_s_obsuzhdeniem_na_sajte/kara_murza_e_s.
19. Kim L. G. Mnozhestvennost' interpretatsii kak konfliktprovotsiruyushchiy faktor (na materiale odnogo ob'yavleniya) / L. G. Kim // Yurilingvistika – 8. – Barnaul : AGU, 2007 – P. 181–189.
20. Konfliktologiya v lingvistichekom i kul'turologicheskom aspektakh : sb. nauch. st. / Federal'noe agentstvo po kul'ture i kinematografii ; Federal'noe gos. obrazovatel'noe uchrezhdenie vyssh. prof. obrazovaniya "Samarskaya gos. akad. kul'tury i iskusstv"; [nauch. red. : E. V. Volkhrisheva]. – Samara : Samarskaya gos. akad. kul'tury i iskusstv, 2006. – 148 p.
21. Koryakovtsev O. V. Invektivnost' kak funktsional'no-semanticeskaya kategoriya russkogo yazyka : diss. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 "Russkii yazyk" / Koryakovtsev O. V. – Kemerovo, 2009. – 179 p.
22. Lingvisticeskaya konfliktologiya i problema invektivnosti : [spisok publ.] [Elektronnyy resurs] // Yurilingvistika – 5: Yuridicheskie aspekty yazyka i lingvistichekieskie aspekty prava : sb. st. – Barnaul, 2004. – Rezhym dostupa : <http://irbis.asu.ru/mmc/juris5/r3.ru.stml>.
23. Matveeva O. N. K voprosu o yuridizatsii konfliktного teksta / O. N. Matveeva // Yurilingvistika – 5: Yuridicheskie aspekty yazyka i lingvistichekieskie aspekty prava : mezhvuz. sb. nauch. st. – Barnaul : Izd-vo AGU, 2004. – p. 89–101.
24. Mironenko M. V. Shutnik kak kommunikativnaya lichnost' : diss. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.19 "Teoriya yazyka" / Mironenko M. V. – Volgograd, 2005. – 187 p.
25. Naguar Z. K. Tipologiya invektivnoi leksiki v raznosistemnykh yazykakh: Na materiale russkogo, nemetskogo i adygeiskogo yazykov : diss. ... kand. filol. nauk / Naguar Z. K. – Maikop, 2004. – 152 p.
26. Nikitin M. V. Chlenenie semioticheskogo akta i zadachi semioticheskoi defektologii / M. V. Nikitin // Problemy obucheniya inostrannym yazykam. – Vladimir, 1962. – T. 1. – Ch. 4. – P. 137–153.
27. Psikhologicheskiy slovar' / [pod red. V. V. Davydova, A. V. Zaporozhtsa i dr.]. – M.: Pedagogika, 1983. – 378 p.
28. Sedov K. F. Tipy yazykovykh lichnostei i strategii rechevogo povedeniya (o ritorike bytovogo konflikta) / K. F. Sedov // Voprosy stilistiki: Yazyk i chelovek. – Saratov : Izd-vo SGU, 1996. – Vyp. 26. – P. 8–14.
29. Sedov K. F. Yazykovaya lichnost' v aspekte lingvistichekoi konfliktologii [Elektronnyy resurs] / K. F. Sedov // Dialog. – 2002: mezhdunar. konf. – M., 2002. – Rezhym dostupa : <http://www.dialog-21.ru/materials/archive.asp?id=7379&y=2002&vol=6077>.
30. Slavova L. L. Typologiya komunikativnykh nevdach (na materialakh suchasnogo angliiskogo movleniya) : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.04 "Hermans'ki movy" / L. L. Slavova. – K., 2000. – 15 p.
31. Tretyakova V. S. Rechevoi konflikt i harmonizatsiya obshcheniya : diss. ... d-ra filol. nauk / Tretyakova V. S. – Ekaterinburg, 2003. – 301 p.
32. Tretyakova V. S. Konflikt glazami lingvisty / V. S. Tretyakova // Yurilingvistika – 2: Russkii yazyk v yego yestestvennom i yuridicheskom bytii. – Barnaul, 2000. – P. 127–140.
33. Tretyakova V. S. Rechevoi konflikt i aspekty yego izucheniya / V. S. Tretyakova // Yurilingvistika – 5: Yuridicheskie aspekty yazyka i lingvistichekieskie aspekty prava. – Barnaul, 2004. – P. 112–120.
34. Fadeyeva O. V. Stratehii i taktyki konfliktного diskursu (na materialakh suchasnoy angliiskoy koiy movy) : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.04 "Hermans'ki movy" / O. V. Fadeyeva. – K. : KNLU, 2000. – 18 p.
35. Khasan B. I. Konstruktivnaya psikhologiya konflikta / B. I. Khasan. – SPb.: Piter, 2003. – 250 p.
36. Sharifullin B. Ya. Yazykovaya agressiya i yazykovoe nasilie v svete yurilingvistiki: problemy invektivy / B. Ya. Sharifullin // Yurilingvistika – 5. – Barnaul, 2004. – P. 120–126.

37. *Yuristingvistika* – 10: Lingvokonfliktologiya i yurisprudentsiya. – Barnaul ; Kemerovo, 2009. – 454 p.
38. *Compton's Interactive Encyclopaedia* [Electronic source]. – Deluxe edition [Online] 1998. – Eldorado, CA : The Learning Co. (P. O. Box 629000, Eldorado Hills, CA 95762); 1–800–227–5609. – Access mode : <http://www.learningco.com>.
39. *Deren B.* Kompetencja jezykowa studentow w swietle analiz lapsologicznych / B. Deren // *Zeszyty nauk Filologia ros.* – Opole : Uniw. Opolskiego. – 1994. – № 33 – P. 145–153.
40. *Doca G.* Analyse psycholinguistique des erreurs faites lors de l'apprentissage d'une langue étrangère / G. Doca. – Paris ; Bucarest, 1981. – 250 p.
41. *Heider F.* The Psychology of Interpersonal Relations / F. Heider. – N. Y., 1989. – 212 p.
42. *Jamet C.* Contrastivité et enseignement du français langue étrangère en France : Approche anthropo-didactique [Online] / C. Jamet // Available: [http://theses.univ-lyon2.fr/Theses/2000/cjamet/\(2000\)](http://theses.univ-lyon2.fr/Theses/2000/cjamet/(2000)).
43. *Michiels B.* Die Rolle der Niederländisch Kenntnisse bei französischsprachigen Lernern von Deutsch als L3. Eine empirische Untersuchung [Electronic source] / B. Michiels // *Zeitschrift für Interkulturellen Fremdsprachenunterricht.* – 3(3). – 1999. – Access mode : http://www.spz.tu-darmstadt.de/projekt_ejournal/jg_03_3/beitrag.
44. *Muntigl P., Turnbull W.* Conversational structure and facework in arguing / P. Muntigl, W. Turnbull // *Journal of pragmatics.* – 1998. – № 29. – P. 225–256.